అనుమాన ప్రమాణము

అనుమితి

- ✓ అనుమితి అనగా – వ్యాప్యమగు వస్తువునకు వ్యాప్యత్వముగలదని తెలుసుకొనుటవలన వ్యాప్యక విశేషమును దెలిసికొనుట
- ✓ ఒక హేతువుచే(ధూమము) ఒకసాధ్యము(అగ్ని) ఊహించుట అనుమితి యగును.. హేతువు వ్యాప్యము – అగ్ని సాధ్యము, వ్యాపకము
- ✓ సాధ్యమగు అగ్ని హేతువగు ధూమము ఉన్నచ్చోట్ల తప్పక ఉండును, అంతియుకాక ధూమములేని అయోగోలకమునందును ఉండును.
- ✓ అనుమితికి కరణము అనుమానము

వ్యాప్తి

- ✓ నిరుపాధికముగానున్న నియత సంబంధము వ్యాప్తి
- ✓ పలు సార్లు చూచుటవలన “అగ్ని ఉన్నచోటనే ధూమముండును, అగ్ని లేనిచో ధూమముండదు. కావున ధూమమున్నచో అగ్ని ఉండును. - వ్యాప్తి

వ్యాప్తి

అన్వయవ్యాప్తి

- ✓ సాధన విధౌ సాధ్యవిధి
- ✓ ఏదేది ధూమము కలదియో అదియెల్ల అగ్ని కలది.

వ్యతిరేకవ్యాప్తి

- ✓ సాధ్యానిషేధే సాధన నిషేధం
- ✓ ఏది అగ్ని లేనిదో అదియెల్ల ధూమము లేనిది
- ✓ ధూమములేనిదియెల్ల అగ్ని లేనిది , అను రీతిగలది వ్యతిరేకవ్యాప్తి అని భ్రమ పడరాదు

వ్యాప్తి – ఉపాధి(దోషము)

- ✓ సాధ్యము వ్యాపకమై, సాధనము వ్యాప్యమైనచో అది ఉపాధి

ఆర్ద్రేంధన సంయోగము

- ✓ ఇది అగ్ని కలది కావున ధూమము కలదగును
- ✓ అయోగోలకమునందున ధూమము ఉండదు

శాకపాకజత్వము

- ✓ వీడు మైత్రితనయుడు కావున నల్లనివాడు

ఉపాధి

నిశ్చితము

- ✓ సేవా దుఃఖ హేతుః
- ✓ పాపారబ్ధత్వము దుఃఖ హేతుత్వమునకు వ్యాపకముగుచు సేవకు అవ్యక్పకమైనది కావున ఉపాధి అయ్యేను (రాజసేవ)
- ✓ ఈ పాపరాబ్ధత్వము ఈశ్వర సేవయందు లేదు. నిశ్చితోపాధి

శంకితము

- ✓ జీవుడు శరీరావసానమున ముక్తి పొందును
- ✓ ఉన్నదో లేదో కావున శంకితము

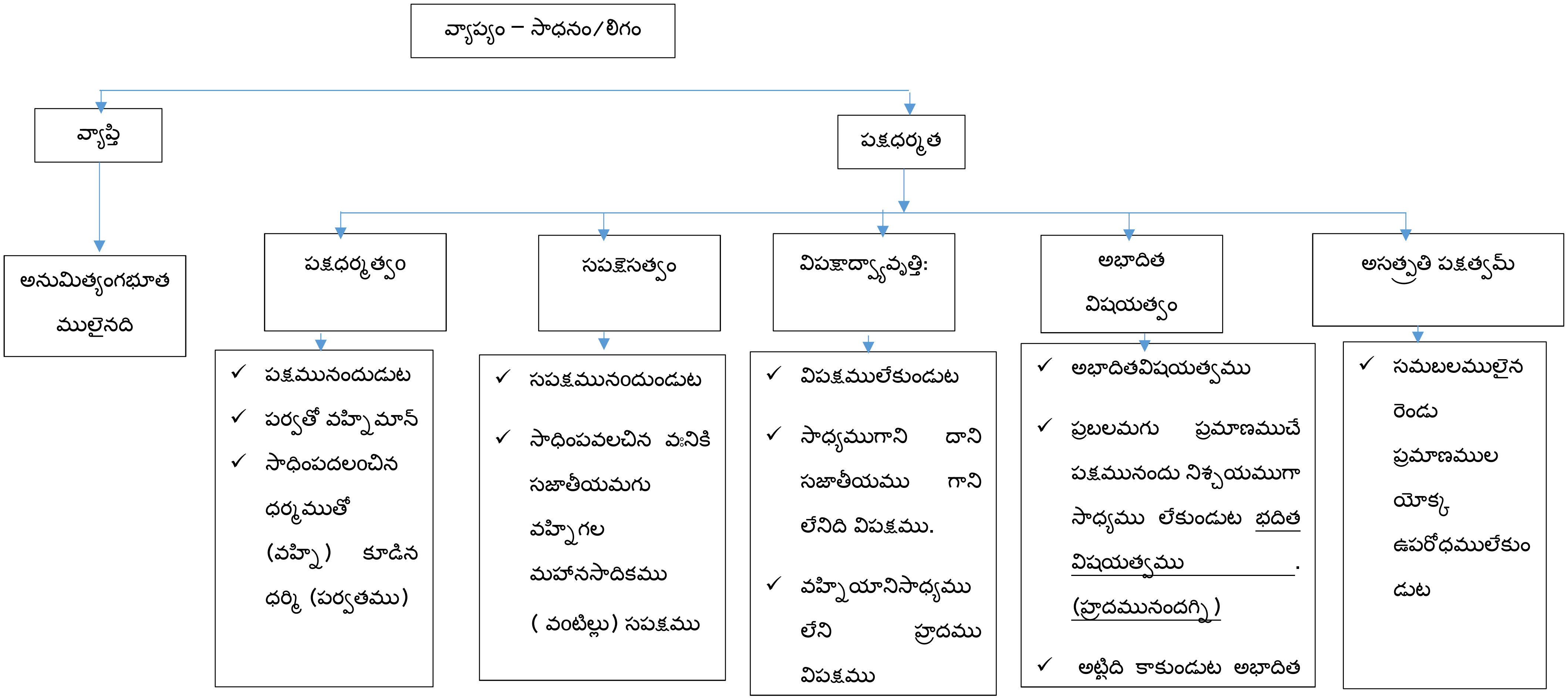
వ్యాప్యం – సాధనం/లిగం
వ్యాప్తి
పక్షధర్మత
అనుమిత్యంగభూత ములైనది
పక్షధర్మత్వం
సపక్షసత్వం
విపక్షాద్వ్యావృత్తి:
అభాదిత విషయత్వం
అసత్ప్రతి పక్షత్వమ్
✓ పక్షమునందుడుట
✓ పర్వతో వహ్ని మాన్
✓ సాధింపదలంచిన ధర్మముతో (వహ్ని) కూడిన ధర్మి (పర్వతము)
✓ సపక్షమునందుండుట
✓ సాధింపవలచిన వఃనికి సజాతీయమగు వహ్నిగల మహానసాదికము (వంటిల్లు) సపక్షము
✓ విపక్షములేకుండుట
✓ సాధ్యముగాని దాని సజాతీయము గాని లేనిది విపక్షము.
✓ వహ్నియానిసాధ్యము లేని హ్రదము విపక్షము
✓ అభాదితవిషయత్వము
✓ ప్రబలమగు ప్రమాణముచే పక్షమునందు నిశ్చయముగా సాధ్యము లేకుండుట భదిత విషయత్వము . (హ్రదమునందగ్ని)
✓ అట్టిది కాకుండుట అభాదిత
✓ సమబలములైన రెండు ప్రమాణముల యొక్క ఉపరోధములేకుండుట

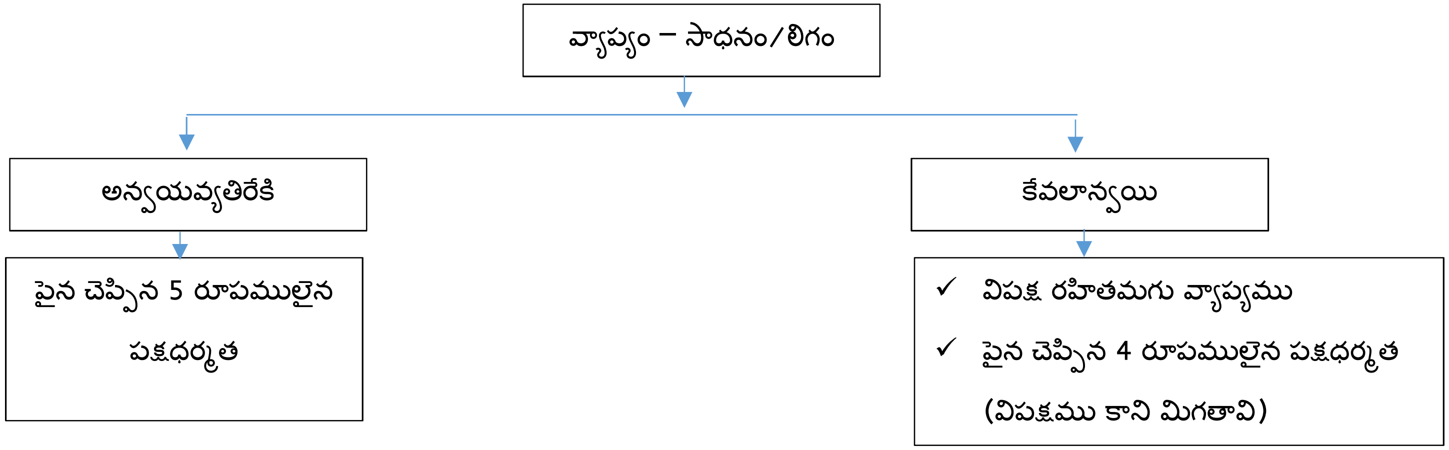
వ్యాప్యం – సాధనం/లిగం
అన్వయవ్యతిరేకి
కేవలాన్వయి
పైన చెప్పిన 5 రూపములైన పక్షధర్మత
✓ విపక్ష రహితమగు వ్యాప్యము
✓ పైన చెప్పిన 4 రూపములైన పక్షధర్మత (విపక్షము కాని మిగతావి)

- అనుమానం
  - స్వార్థము
    - ✓ తన వ్యాప్తి జ్ఞానము తనకు మాత్రమే కల్గించుట
    - ✓ తాను తరుచూగా చూచుటచేత వహ్ని ధూమములకు వ్యాప్తిని గ్రహించి, పర్వత సమీపమునకు బోయినపుడచట అగ్నిగలదాలేదా యనిసంశయించి ధూమమునుచూచి వ్యాప్తి నిర్మించి పర్వతమున
  - పరార్థము
    - ✓ తాను అనుమానించి ఇతరులకు తెలియుటకై పంచావయవవాక్యమును బోధించుట
    - ✓ వహ్నిని చూచి ఇతరాలుకు బోధించుట

- అనుమానబోధక వాక్యం
  - ప్రతిజ్ఞ
    - ✓ సాధ్యము కలదిగా చెప్పు వాక్యము
    - ✓ పర్వతము వహ్ని కలది
  - హేతువు
    - ✓ ధూమము కలది కనుక అనురీతిని లింగమును చెప్పుట.
  - ఉదాహరణ
    - ✓ వ్యాప్తిని నిర్దేశించుచు దృష్టాంతమును చూపుట ఉదాహరణము
      - అన్వయ – ధూమము గల దేల్ల అగ్నికలదగును , మహానసము వలే
      - వ్యతిరేకి – మహాసముద్రము వలే అగ్నిలేనదియెల్ల బోగలేకయుండును.
  - ఉపనయము
    - ✓ దృష్టాంతమును చూపుచు పక్షమునందు హేతువు ఉపసంహరించుకొనుట
      - అన్వయ – అట్లే ఇదియు ధూమము కలిగినది
      - వ్యతిరేకి – అట్లే ఇదియు నిర్ధూమము కాదు.
  - నిగమనము
    - ✓ హేతుపూర్వకముగా పక్షమునందు సాధ్యమును ఉపహరించుచూ చెప్పిన వాక్యము
      - అన్వయ – ఆ కారణముచే ఇది అగ్ని కలది
      - వ్యతిరేకి - అందుచే ఇది అగ్నిరహితము కాదు

హేత్వాభాసములు

ఆసిద్ధము

స్వరూప ఆసిద్ధము

- ✓ ఘటమువలే జీవుడు అనిత్యుడు చక్షురిషయుడు కావున

ఆశ్రయ ఆసిదము

- ✓ అరువిందత్వ అనుబడు హేతువున ఆశ్రయమగు వ్యోమారవిందము అసిద్ధము కావున ఈహేతువు ఆశ్రయ అసిద్ధము

వ్యాప్యత్వ ఆసిద్ధము

1. వ్యాప్తిగ్రాహక ప్రమాణములేనందున వ్యాప్యత్వ అసిద్ధము (ఏది సద్వదార్థమొ అది క్షణికము)
2. ఉపాధి యుక్తమగుటచే వ్యాప్యత్వ అసిద్ధము. (క్రతు బహ్యా హింసవలే హింసకావున అగ్నిషోమీయహింసము)

విరుద్ధము

- ✓ సాధ్య విపరీత వ్యాప్తిగల హేతువు
- ✓ కృతకము కావున కాలమువలే ప్రకృతి నిత్యము

అనైకాంతికము

1. సాధారణ – పక్షమునను సపక్షమునను విపక్షముననుగూడ నుండునది. (ప్రమేయమగుటవలన కాలమువలే శబ్దము నిత్యము)
2. అసాధారణ – సపక్షమున విపక్షమున ఉండనిది. (గంధవంతి కావున వ్యోమమువలే భూమి నిత్యము)

ప్రకరణసమము

- ✓ సాధ్య విపరీత సాధక హెత్వంతరముకలది
- ✓ నిత్యధర్మ రహితుడు ఆగుటవలన ఈశ్వరుడు అనిత్యుడు

కాలాత్యయాపదిష్టము

- ✓ ఏ హేతువునకు సంబంధించినపక్షము సాధ్యభావము కలదగునో ఆ హేతువు.
- ✓ పదార్థము కావున జలమువలే అగ్ని చల్లది

అనుమాన ప్రమాణములలో – అంతర్భవించినవి

ఉపమానము
- ✓ అతిదేశ వాక్యర్థ స్మరణ సహకారముగల సాదృశ్యవిశిష్ట పిండగ్రహణము
- ✓ గవయము గోవులవలే ఉండును

ఉపమితి
- ✓ ఉపమానముువలన ఇది గవయము అను జ్ఞానము జనించును.

ఇది ఉపమితి

అర్థాపత్తి
- ✓ ఒక పురుషుడు బలసియుండెను. కానీ పగటి భోజనము చేయడు.అట్టివానిని చూచి ఇతడు రాత్రియందు భోజనము చేయునని ఊహించును

తర్కము
- ✓ వ్యాప్యము అంగీయరించి వ్యాపకమునకు ప్రసక్తిని తెచ్చుట
- ✓ వహ్న్యాభావము అంగీకరించి దానిమూలమున వ్యాపకమగు ధుమాభావమునకు ప్రసక్తి

ఛల
- ✓ వక్త అభిప్రాయమునకు విరుద్ధముగా అతనిశబ్దమున కర్థమును కల్పించిచెప్పుట
- ✓ నవ – నూతన అని చెప్పక 9 అని చేప్పుట

జాతి
- ✓ ప్రతివాదిపై చేసిన దోషారోపము తనకునూ వర్తించుట

నిగ్రహ
- ✓ పరాజయ హేతువు.

ఛల, జాతి, నిగ్రహ – వర్జనీయములు

కథ

పరస్పర విర్ధముగా వాదించు ఇద్దరి వ్యయ్వహారముకథ

వాదము
- ✓ ప్రమాణతర్కములను అవలంబించి తత్వ నిర్ణయణముకై పరస్పర విరుద్ధముగావాదించు ఇద్దరి వ్యవహారము

జల్పము
- ✓ పక్షద్వయమునందు సాధనసంపత్తికల్గి జయర్థలగు కథ

వితండము
- ✓ ఒకరు స్వపక్ష సాధనముకల్గియుండ రెండోవవాది తనపక్షమును స్థాపించుకొనకు పరపక్ష దూషణము మాత్రము చేయుట